

ас. д-р ПЕТЪР ПЪРВАНОВ

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“, Благоевград

ЗА „ТРЕТИЯТ РАЗСАДНИК НА НАУКАТА“ (СТЕФАН САВОВ БОБЧЕВ И СВОБОДНИЯТ УНИВЕРСИТЕТ)

ABOUT “THE THIRD NURSERY OF SCIENCE” (STEFAN SAVOV BOBICHEV AND THE FREE UNIVERSITY)

Assistant Prof. Dr. PETAR PARVANOV

SOUTH-WEST UNIVERSITY “NEOFIT RILSKI”, Blagoevgrad

Abstract: After having experienced the wars in the early 20s of the twentieth century Bulgarian country fell into economic and political isolation. One possible exit of the situation is the creation of new university graduates, who are practically oriented and opening the country to the Slavic world, the Balkans and the Middle East. This path has been shared by Stefan Savov Bobchev, one of the main initiators of the Open University (Balkan Middle East Institute) in Sofia. The text follows the establishment and the activity of the university and the role of the SS Bobchev in its functioning.

Key words: Stefan Savov Bobchev, Free University, Balkan Middle East Institute, History of Economic Education, Economic History.

Стефан Савов Бобчев е известен учен историк и юрист, в неговата дейност наедно с научните му занимания върви и научно-организационната му работа. Той е обвързан с Българското книжовно дружество (по-късно БАН), където е член и дългогодишен председател на Философско-обществения клон, а така също и със Софийския университет, където е основател на Катедрата по История на българското и славянското право. Името му се свързва и с редица чуждестранни академии, но може би личността на Бобчев е обвързана най-тясно със Свободния университет (Балканския Близок източен институт) в София. Ученият посвещава последните два десет години от живота си на тази институция¹.

Бобчев е основният инициатор за създаването на Балканския Близок източен

институт. Основната му цел е да осигури работа на учените от бялата емиграция, които пристигат в България. От друга страна със създаването на подобен род училище, ученият и политикът се стреми да задоволи практическите нужди на страната от подготвени кадри, които да помогнат на държавата да се справи с тежката икономическа и дипломатическа ситуация, в която е попаднала след Първата световна война. Той е на мнение, че за да се справи с положението България трябва да насърчи сътрудничеството си с държавите от Балканите и Близкия Изток.

Бобчев чувства Свободния университет като своя кауза. Бори се за налагането му като престижно висше училище. Не случайно го счита за „третият разсадник“ на науката в България след Българската академия на науките и Софийския университет. Като негов директор и създател се стреми да издигне репутацията му на научен център на световно ниво. За целта изгражда обучението в него според програми на водещите в областта учебни заведения в

¹ Повече за Бобчев: Първанов, П. Стефан Савов Бобчев – жизнен и творчески път. (Непубликувана дисертация). Благоевград 2012. Дисертацията е достъпна на [http://194.141.32.15/DWWebClient/\(X\(1\)S\(htfbbs4503tp2555105hmo45\)\)/ViewerWindow.ashx?WebpartKey=Viewer_Viewer_3047&v=1229](http://194.141.32.15/DWWebClient/(X(1)S(htfbbs4503tp2555105hmo45))/ViewerWindow.ashx?WebpartKey=Viewer_Viewer_3047&v=1229) посетен на 02.07.2013 г.

света. Яростно защитава учреждението от противниците му и не отстъпва от тези позиции до края на живота си.

Идеята за създаването на Свободен университет (Балкански Близкоизточен институт) е дадена на С. С. Бобчев от П. М. Богаевски. Той предоставя на българина цялата документация на Свободния университет (Близкоизточен институт) в Киев, на който е бил директор. Бобчев я изучава и преценява, че училището трябва да е изградено по подобие на съществувалия в Киев институт, но в същото време да е съобразено и с българските условия и нужди¹. Структурата му трябва да удовлетворява нуждите на страната от обучение на хора с максимален брой практически професии, за разлика от държавния университет, където според създателите се набляга предимно на научното обучение. Необходимо е учреждението да е под надзора на Министерството на народното просвещение, за да може държавата да го контролира. Идеята, освен от Бобчев, е подкрепена от руски учени емигранти и техни колеги от Софийския университет².

По това време Бобчев е наясно, че страната има нужда от Висша търговска

академия и затова смята, че трябва да се създаде Търговско-стопанското отделение на Свободния университет, което след време да прерасне във въпросната академия³.

За да може да се осъществи намеренията си Бобчев свиква в Славянското дружество на 21 май 1920 г. инициативна комисия. На заседанието освен организаторите С. С. Бобчев и П. М. Богаевски присъстват още Александър Цанков като ректор на Софийския университет, Ст. Данев, В. Н. Златарски като декан на Филолого-историческия факултет, В. В. Завялов, А. Иширков, Нейчо Иванов като директор на Софийската търговска гимназия, Д. Мишайков като декан на Юридическия факултет, П. Стоянов, Т. Кулев и М. Г. Попруженко⁴. Пред така събралия се инициативен комитет Бобчев и Богаевски представят идеите си и настояват да се взема решение още през учебната 1920 – 1921 г. да се открие Свободен университет за политически и стопански науки, който да се нарича Балкански Близкоизточен институт. Предлагат да се изградят три отдела: Политически или диплома тическо-консулски; Административно-финансов и Търговско-стопански⁵. Отхвърля се идеята за Юридическо отделение, за да не се създава конкуренция между Свободния и Държавния университет, а да има пред поставки да се осъществява сътрудничество помежду им⁶. За да се осъществят намеренията на С. С. Бобчев се възлага да изготви Устав на университета, който да е съобразен с действащото в страната законода-

¹ НБКМ-БИА, ПД5619; Свободен университет за политически и социални науки (Балкански Близкоизточен институт), В. Юридически преглед, 1922, 27; Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкоизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 33.

² Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи, В. Юридически преглед, 1923, 273; Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкоизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 36; Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначение, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 46; 47; Преглед на живота, академичната деятелност и управлението на Свободния университет през първата десетгодишна (1920 – 1930.), В. Научен преглед, кн. 3, 1930, 1 – 2; Стойков, В. За три разсадника на висшата наука и култура, В. Научен преглед, 1933, 77 – 78.

³ Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначение, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 48.

⁴ Защо и как е основан Свободният университет, С. 1928, 6.

⁵ Свободен университет за политически и социални науки (Балкански Близкоизточен институт), В. Юридически преглед, 1922, 27.

⁶ Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1921 – 1922 академична година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 49.

телство¹. Той го изготвя според устава на Киевския Близкоизточен институт и Ecole libre des sciences politiques. Готовият документ е представен на 27 май пред Инициативната комисия, която го редактира и възлага на създателят му да го внесе в Министерството на народното просвещение, което да го утвърди. На 5 юни 1920 г., със заповед № 2135 на министъра на народното просвещение, уставът е одобрен и веднага е издадена заповед за започване на учебна дейност през академичната 1920 – 1921 година². На 8 юли Бобчев свиква Инициативния комитет и го уведомява, че уставът е утвърден. Следствие на това се възлага на С. С. Бобчев, П. Богаевски и Т. Кулев да изработят учебните планове на Свободния университет. На следващото заседание е избрано и ръководство, в което Бобчев става директор на университета³. Пост, на който е преизбиран на всеки три години до оттеглянето му⁴. Така създаденият Балкански близко източен институт или Свободен университет е открит тържествено на 10 октомври 1920 г⁵.

Стефан Савов Бобчев използва своите познания и умения и изиграва основна роля за създаването на Свободния университет в София. Той показва своя

---

¹ Преглед на живота, академичната деятелност и управлението на Свободния университет през първата десетгодишна (1920 – 1930.), В. Научен преглед, кн. 3, 1930, 2 – 3.

² Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначения, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 47; Академически глас, 01.01.1935, бр. 27..

³ Преглед на живота, академичната деятелност и управлението на Свободния университет през първата десетгодишна (1920 – 1930.), В. Научен преглед, кн. 3, 1930, 4.

⁴ НБКМ-БИА, ІІД5111.

⁵ Преглед на живота, академичната деятелност и управлението на Свободния университет през първата десетгодишна (1920 – 1930.), В. Научен преглед, кн. 3, 1930, 4; Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкоизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 33.

та далновидност, относно нуждите на страната от подготвени кадри с висше икономическо образование, както и от хора, които да ѝ помогнат да излезе от дипломатическата изолация, в която се намира. С реализирането на идеите, подадени му от Богаевски, Бобчев променя облика на българското висше образование, като му придава практическа насоченост и го прави достъпно до по-широк кръг от хора. Той е твърдо убеден в успеха на начинанието си и след създаването на Свободния университет му се отдава изцяло. Дори твърди, че се отказва от активната си политическа кариера в името на успеха на учили щето⁶.

Свободният университет е частно висше училище, чието устройство отговаря на Закона за народното просвещение. Той е юридическо лице и се намира под контрола на Министерството на народното просвещение. Дипломите, които издава се подписват от ръководството на университета и от специален пратеник на Министерството, който е включен в комисията, провеждаща изпита за завършване. Така държавата легитимира образованието в Свободния университет⁷.

Обучението в Балканския Близкоизточен институт цели да даде на студентите възможност да реализират дипломатическа или финансово-административна кариера, а така също да се предостави по-висока култура на търговците със средно образование. Прави се всичко възможно да се привлекат работещите като студенти и затова занятията се провеждат вечер от 18 до 22 часа, а

---

⁶ НБКМ-БИА, ІІД5111; Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначения, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 51.

⁷ Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначения, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 50; Академически глас, 01.10.1932, бр. 4, 1.

годишното разписание е съобразено със занятията на Софийския университет¹.

Обучението е ориентирано към запознаване на желаещите с Близкия Изток, Балканските земи и Славянския свят, за да може в създалата се ситуация да се осъществяват контакти с тях². Въвежда се изучаването на Балканите като само стоятелен регион, както и разглеждането на политиката като наука³. Създава се търговски музей, който да отразява търговията на Балканите и Близкия Изток⁴.

Като частно учебно заведение Балканският Близкоизточен институт се издър жа от студентски такси, заплащане на изпити, от помощи, от такси за издаване на дипломи и свидетелства и други постъпления⁵. Управлява се от Съвет, в който влизат седем професора. Текущата работа се ръководи от директор и двама поддиректори, като директо рът е и председател на Съвета на университета, но и отговаря пред него. Съветът се свиква от директора винаги, когато е наложително⁶.

---

¹ Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкоизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 39; Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1921 – 1922 академична година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 50; Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначение, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 49.

² Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкоизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 42.

³ Бобчев, С. С. Да се изучава ли политиката като наука в университета?, В. Научен преглед, 1932, 79 – 84; Бобчев, С. С. Една нова наука - Балканология, В. Славянски календар, 1936, 9 – 19.

⁴ Търговски музей, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 94 – 96.

⁵ Устав на Балканския Близкоизточен институт в София, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 6 – 8.

⁶ Управление и преподавателски персонал на Свободния университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 8 – 9.

В университета могат да станат професори лица, които са такива в друг славянски университет или лица с висше образование, за които съветът прецени, че имат нужната подготовка⁷. Всеки преподавател е длъжен при обучението на студентите да набляга на практическите знания. Дори част от предметите се преподават само под формата на практически семинари, без да се четат лекции по тях⁸. Всеки преподавател е длъжен да предоставя на библиотеката на университета по един екземпляр от своите научни трудове, за да са лесно достъпни на студентите⁹.

За постъпване като студент в Свободния университет има същите изисквания, както към кандидатите в Софийския университет. Приемат се и слушатели като такива могат да бъдат всички завършили средно образование¹⁰. При създаването на университета е предвидено да се обучават 300 студенти, но още първата година броят им се превишава почти двойно. Тенденцията да се обучават повече от предвидените студенти, а да се дипломират само около една десета от училите се запазва през годините. Това положение се тълкува от ръководството като знак, че обучаващите се търсят практически знания, а не целят да завършат на всяка цена образованието си¹¹. Най-много са студентите, които са завършили търговски гимназии и искат да продължат образованието си

---

⁷ Пак там, 13.

⁸ Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначение, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 49.

⁹ Библиотека при института, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 97 – 98; Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през учебната 1927/1928 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1930, 45.

¹⁰ Управление и преподавателски персонал на Свободния университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 13 – 14.

¹¹ Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1921 – 1922 академична година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 52.

в специално висше училище, затова и Търговският отдел е най-посещаван. Друга голяма група студенти са хора, които работят като чиновници и целят да обогатят знанията си. Въпреки, че голяма част от студентите са работещи, много се държи на редовното посещаване на занятията и полагаането на изпити в края на всяка учебна година¹. Освен широка култура Институтът се стреми да даде на своите възпитаници и добра езикова подготовка. Всеки постъпил задължително изучава един западен и един славянски език². В Свободния университет, както и във европейски университети, по чийто образец е изграден, се завършва висше образование за три години³. През годините се осъществяват научни контакти с редица университети. Така Балканският близкoизточен институт повишава популярността си извън страната и дава възможност на учащите се да се запознаят с научните постиже ния на други сходни университети⁴. Бобчев смята, че с това образование Свободният университет изпреварва останалите висши специални училища⁵.

Представеното устройство на Балканския близкoизточен институт показва, че още при основаването му в него са

---

¹ Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкoизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 41; Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначения, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 49.

² Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1921 – 1922 академична година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 50.

³ Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначения, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 48; Академически глас, 01.10.1932, бр. 4, 1.

⁴ НБКМ-БИА, ПД3371; ПД4810 – ПД4811; ПД6156 – ПД6166.

⁵ Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкoизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 37 – 39.

заложили функции, които трябва да дадат основно практическо образование на обучаващите се в него, в сферата на икономиката и дипломацията. Създа телите на института се стремят да дадат на обучаващите се „високо образование“, което е съобразено с водещи образци в световната практика, затова и обучението в Свободния университет е изградено по модела на европейски учебни заведения. С цел да се повиши нивото на получаваното обучение, допълнително са заложили критерии за ценз за преподаватели и студенти. Функционирането на Свободния университет умишлено е обвързано с държавен контрол върху него, за да може държава да въведе свои изисквания и да следи нивото на обучението, което гарантира престижа на получената диплома.

В първите години след създаването на Свободния университет директор и председател на Академичния съвет е С. С. Бобчев, а поддиректори са П. М. Богаевски и Т. Кулев⁶. Бобчев е изключително доволен от това управление и приема, че след смъртта на П. Богаевски, равновесието в ръководството на учреждението се нарушава. Тогава постепенно Т. Кулев остава на заден план, а като водеща личност се появява Петко Стоянов. Макар и да си сътрудничи с него, Бобчев не го одобрява като ръководител на университета, защото го счита за избухлив и налагащ се в работата човек. След оттеглянето на Бобчев от директорския пост, през 1936 г., поради влошаване на здравето му, се променя начинът, по който се управлява учебното заведение. Той е избран за почетен директор, като запазва правата си в ръководството на университета, а учебното заведение се управлява от трима директори, които избират един от тях за представител на учреждението и пре-

---

⁶ Управление и преподавателски персонал на Свободния университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 3.

седател на Академичния съвет¹. Първите трима директори са Т. Кулев, Д. Мишайков и П. Стоянов, а през 1938 г. новият директорат включва Т. Кулев, Ганчо Пашев и Нейчо Иванов². Въпреки промените, в управлението и начина, по който се ръководи учредението през годините, Бобчев винаги си остава водещата фигура, която следи за безпрепятственото развитие на института.

С. С. Бобчев е твърдо убеден в сериозността на начинанието си, както и в обществената и държавната нужда от него. Затова цели да изгради сериозна учебна и научна институция, която да е фактор в българското висше образование и наука. Директорът е на мнение, че възпитаниците на университета трябва да са сред хората, които влияят върху българското развитие. Поради тези причини той работи за законово признание на университета, за изграждане на собствена сграда на висшето училище, за сплотяване на завършилите го и създаване на традиции на Свободния университет. Бобчев се стреми да изгради широка мрежа от научни връзки, които да помогнат за издигането на престижа на Балканския блискоизточен институт.

Един от основните проблеми за Свободния университет, в първите години след създаването му, е признаването на образованието на завършилите го. Въпреки че училището е признато от Министерството на народното просвещение и е поставено под негов контрол; въпреки че се държи на високото ниво на обучение; въпреки че програмата на обучение е съобразена с водещи европейски учебни заведения; въпреки че в университета непрекъснато се въвеждат все нови и нови изисквания, които целят да повдигнат нивото на обучение, а така

---

¹ Отчет за академичното състояние и дейността на Свободния университет през учебната 1935 – 1936 година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1937, 26 – 27.

² НБКМ-БИА, ПД5619.

също се стремят към уеднаквяване на критериите на Свободния университет с тези на Софийския, много държавни институции не признават даваните от университета дипломи. Той е подложен на множество атаки от страна на Софийския университет и обществеността, чиято цел е да се дискредитира обучението в него. Тези проблеми съпътстват висшето училище през целия период на съществуването му. За да се справи с тях, през годините Бобчев подема различни инициативи, които да докажат легитимността на Свободния университет, полезността му, високото качество на обучение в него, както и ползата за обществото и държавата от университета.

Както стана ясно от текста по-горе основната цел на обучението в Свободния университет е да се дадат практически знания на студентите и слушателите в него. Поради тази причина ръководството е на мнение, че раздаването на дипломи, никога не стои като приоритетен въпрос. Също така още от самото създаване на училището, управляващото тяло се стреми обучението в него да отговаря на законовите изисквания в страната. Затова макар и частно, училището е поставено под контрола на Министерството на народното просвещение, което легитимира издаваните дипломи. Въпреки взетите мерки през цялото време на съществуване на Свободния университет има спорове около признаването на образованието на завършилите го. Проблемите идват основно от държавни учреждения, които не знаят как да третират възпитаниците му³. Тези неприятности пораждаат недоволство у завършващите. За да се намери изход от ситуацията се налага признаването на Балканския блискоизточен институт със специален закон. Проблем, с чието разрешаване С. С. Бобчев се

---

³ За правата, които дава Свободният университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 92 – 99.

заема лично. Чрез ходатайстване пред министъра на народното просвещение и благо дарение на политически си контакти, директорът успява да издейства прие мането на закона, според който Свободният университет е признат за юридическо лице с нестопанска цел, а на завършилите го се признава пълно висше образование¹.

Законът за Свободния университет помага на висшето училище не само да легитимира дипломите, които дава на завършилите го, но и да стопанисва като юридическо лице придобитото имущество, а така също и свободно да управлява средствата си, придобити от студентски такси, дарения и организиране на лотарии, за осъществяване на дейността си².

Основен проблем за Свободния университет, непосредствено след създаването му е мястото, където да се помещава. Първоначално се използват няколко зали в Софийската търговска гимназия, отпуснати от Софийската търговска камара, която има интерес от дейността на училището. Залите не са достатъчни за нормалното функциониране на института и затова директорът Бобчев урежда Софийският университет да отпусне на Свободния аудиториум, ползвани от Юридическия факултет³. Славянското дружество също предоставя залата си за

заседания на Академичния съвет⁴. Въпреки така организираната дейност, след успешното начало и бързото разрастване на университета, за ръководството му става ясно, че учебното заведение трябва да разполага със собствена сграда, която да отговаря на специфичните му нужди. Управата на института намира в центъра на столицата подходящ парцел, принадлежащ на Пенчо Петров. Парцелът е наследствен и наследниците, се съгласяват да продадат парцела и сградите върху него, като получат сумата разсрочено⁵. За покупката са необходими пет-шест милиона лева, с които Свободният университет не разполага. Ръководството му се обръща за отпускане на средства към банки и други кредитни учреждения, но въпреки, че кредитният рейтинг на Института е висок, получават отказ. Така необходимите пари за строежа се събират основно от студентски такси и доброволно намаляване на заплащането на преподавателите. Помагат и Софийският университет и Софийската търговска камара като се отказват от наема за помещението си, които ползва института. В последствие висшето училище взема заем от Димитър Икономов от Казанлък и ипотечен заем от Чиновническо кооперативно спестовно дружество⁶. Така сградата на университета на ул. Раковска, в София, чийто строеж е започнал през 1923 г. е тържествено открита от директора С. С. Бобчев на 12 октомври 1924 г. и веднага започва да функционира⁷. Бобчев показва своята

¹ НБКМ-БИА, ПД6167; Академически глас, 01.10.1932, бр. 4, 1; Академически глас, 01.05.1933, бр. 11, 1; Закон за признаването на Свободния университет за политически и стопански науки (Балкански Близкоизточен институт) в София, В. ДВ, бр. 34, 28.03.1924 г.; За правата, които дава Свободният университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 92 – 99.

² Годишник на Свободния университет в София, 1924, 106; Защо и как е основан Свободният университет, С. 1928, 41 – 42.

³ VI отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1923 – 24 год., В. Годишник на Свободния университет в София, 1925, 155; Реч произнесена от директора С. С. Бобчев на 10 октомври 1920 г. по случай откриването на Балканския Близкоизточен институт, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 41..

⁴ VI отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1923 – 24 год., В. Годишник на Свободния университет в София, 1925, 155.

⁵ Пак там, 155.

⁶ Бобчев, С. С. Осветяването дома на Свободния университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1925, 148 – 149.

⁷ Бобчев, С. С. Свободният университет и неговите задачи и назначение, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 50; Бобчев, С. С. Осветяването дома на Свободния университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1925, 147.

далновидност и непосредствено след отварянето на сградата, сключва договор с ректора на Софийския университет В. Н. Златарски, за ползване под наем на помещения за нуждите на Юридическия факултет. Със сключването на този договор се осигуряват допълнителни средства на Свободния университет¹.

Освен чисто практичните действия по осигуряване на съществуване на Свободния университет, като законното му признаване и построяването на сграда, Бобчев добре осъзнава и нуждата от изграждане на положителен образ на Свободния университет пред обществото като образователен и научен център, а така също и създаване на собствени университетски традиции, които да обединяват свързаните с институцията. За да реализира тези свои виждания още от първата година от основаването за патрон на университета се обявява Св. Иван Рилски и денят на светеца се чества като празник на висшето училище и се отбелязва тържествено². Организират се и публични лекции, с цел да се популяризира дейността на университета³.

Пак с цел обособяването на Балканския Близкоизточен институт като научен център три пъти в годината започва да излиза списание „Научен преглед“. С редакцията му се занимават всички преподаватели, но до голяма степен изданието продължава традициите, наложени от Бобчев с „Юридически преглед“⁴.

¹ НБКМ-БИА, ІІД6182.

² НБКМ-БИА, ІІД5879; Бобчев, С. С. Из живота на Свободния университет. Едно културно тържество, непубликуван текст, писан 1921 г.; Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1921 – 1922 академична година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 46

³ Свободният университет през 1925/26 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1928, 44.

⁴ Отчет за живота, академичната деятелност и състоянието на Свободния университет през 1929 – 1930 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1932, 62.

Всички преподаватели могат да публикуват в списанието и така да дадат гласност на научните си занимания и да улеснят студентите при намирането на материали за обучение⁵.

С особено внимание ръководството на университета и по-специално директорът Стефан Савов Бобчев се отнасят към студентите, независимо дали са настоящи или бивши. Той схваща завършващите, тяхната реализация и знания като признание за качеството на образованието, което се получава в Свободния университет. Бобчев е твърдо убеден, че независимо дали са настоящи или бивши студенти, хората учили в университета представляват една общност, която трябва взаимно да се подкрепя. За да насърчи тези свои схващания и в обучаваните, той поддържа тесни връзки с тях. Приканва ги да се образуват през целия си живот, за да могат да имат възможно най-добрата професионална реализация⁶. Насърчава ги да не прекъсват взаимоотношенията си, след като приключат с обучението си, а да си сътрудничат, като за целта се създава Дружество на завършилите Свободния университет⁷. През цялото време Бобчев е поддържа контакти с дружеството и дори е обявен за негов почетен член на 01 март 1933 г., по случай 80-годишнината си⁸.

⁵ НБКМ-БИА, ІІД5966.

⁶ Бобчев, С. С. Разковничето за сполука в живота, В. Академически глас, 01.10.1936, бр. 44, 1; Бобчев, С. С. Неугасимата лампада на Светия „Отец“, В. Академически глас, 01.10.1937, бр. 54, 1; Бобчев, С. С. Моята сурвакница за 1938 г. към свършилите свободния университет, В. Академически глас, 01.01.1938, бр. 57, 1; Свободният университет през 1925/26 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1928, 46.

⁷ Студентското дружество при Свободния университет, В. Годишник на Свободния университет в София, 1922, 96 – 97; Бобчев, С. С. Академическата челяд при Свободния университет, В. Академически глас, 01.10.1935, бр. 34, 1.

⁸ НБКМ-БИА, ІІД5595; Академически глас, 01.02.1933, бр. 8, 3; Академически глас, 10.05.1939, бр. 72, 1 – 2.

Въпреки усилията на ръководството на Свободния университет да предопостави практическо образование на високо ниво на своите студенти и да прави всичко възможно да убеди обществото за полезността на учреждението за обществото и държавата, през цялото си съществуване Балканският близкотоизточен институт е подложен на непрестанна критика. Основните обвинения са, че университетът създава „умствен пролетариат“ и че образованието в него не е на достатъчно високо ниво. Критиките предимно са на лична основа и идват откъм Софийския университет, макар че част от преподавателите в държавния университет преподават и в Свободния¹. Ръководството на института многократно отхвърля упреците в „производство на безработни висшисти“, с мотива, че повечето от учащите се стремят да придобият практически знания и процентът на завършващите е много нисък в сравнение с обучаващите се, тъй като повечето от тях имат работа или се занимават с частен бизнес². Прави се опит да се наложи мнението, че нивото на образование в университета не е на европейското равнище за подобен род училища³. От Свободния университет многократно заявяват, че не са конкуренти на Софийския университет, а считат, че двете учебни заведения взаимно се

¹ Джупанов, В. Критическа студия върху: Нашето училище, въобще и университета ни, Incl. „Свободния“, „Академиите“ и пр., в частност, С. 1924, 14 – 17.

² НБКМ-БИА, ИД5876; Бобчев, С. С. Академическо положение и деятелност на Свободния университет, непубликуван текст, писан 1937 г.; Свободният университет през 1925/26 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1928, 42 Отчет за живота, академичната деятелност и състоянието на Свободния университет през 1930 – 1931 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1932, 75; Стойков, В. За три разсадника на висшата наука и култура, В. Научен преглед, 1933, 78 – 79.

³ Свободният университет през 1926/27 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1928, 5.

допълват⁴. За да убедят своите опоненти в правотата си, от Свободния университет искат проверка от Софийския. Резултатите от нея показват, че действително критериите в Балканския близкотоизточен институт са на високо ниво. Въпреки това от Софийския университет отказват да признават взетите изпити в Свободния и да приемат студенти, в горни курсове, които са учили в частното училище⁵. Също така отказват да използват създадените кадри от частното училище при обособяването на икономически факултет, с мотива, че полученото образование е предимно практическо⁶. Налага се мнението, че образованието, което дава Свободния университет се признава в чужбина, а в България не⁷.

За да се подобри обучението и да се отхвърлят отправяните критики, в Балканския близкотоизточен институт се правят и редица промени в устройството. Учебните занятия се изтеглят в по ранни часове на деня. Увеличава се срокът на обучение от три на четири години. Поставят се същите критерии за прием на студенти и преподаватели, както в Софийския университет⁸. Реформира се структурата на учебното заведение и дори се преименува от Свободен университет

⁴ Отчет за вървежа и състоянието на Свободния университет през 1922 – 1923 академическа година, В. Годишник на Свободния университет в София, 1924, 22 – 23.

⁵ ГСУ 1938/1939, 46 – 48.

⁶ НБКМ-БИА, ИД6227; ИД6229; ИД6230; ГСУ 1936/1937, 25.

⁷ Свободния университет през учебната 1932 – 1933 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1933, 20.

⁸ Свободният университет през 1926/27 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1928, 5; Отчет за живота, академичната деятелност и състоянието на Свободния университет през 1929 – 1930 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1932, 65; Свободния университет през учебната 1932 – 1933 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1933, 20; Стойков, В. За три разсадника на висшата наука и култура, В. Научен преглед, 1933, 79; Защо и как е основан Свободният университет, С. 1928, 38.

във Висше училище, макар Бобчев да е твърдо против смяната на името¹. В различни издания постоянно се публикуват нормативните актове, на базата, на които функционира Свободният университет като се излага и позицията на ръководството по проблемните въпроси². Усилията обособено да се защити съществуването на Свободния университет не дават резултат и в крайна сметка, той е закрит през 1938 г. от министъра на просвещението проф. Георги Манев³.

Стефан Савов Бобчев е съкрушен от затварянето на Свободния университет. Той е твърдо убеден, че този акт е вследствие на личната ненавист на министър Г. Манев към учреждението. Бобчев намира потвърждение на това свое убеждение във факта, че министърът затваря Свободния университет, непосредствено след като е заел поста, а също така и в обстоятелството, че при първия си опит не успява, но веднага следва втори, който е успешен⁴. Въпреки, че е на преклонна възраст и с разклатено здраве, Бобчев заема твърдо позиция за възстановяване на висшето училище. Той предприема енергични действия да се справи с породените от затварянето на училището последици,

---

¹ НБКМ-БИА, ИД5619; Отчет за живота, академичната деятелност и състоянието на Свободния университет през 1930 – 1931 г., В. Годишник на Свободния университет в София, 1932, 72; Защо и как е основан Свободният университет, С. 1928, 33.

² Преглед на живота, академичната деятелност и управлението на Свободния университет през първата десетгодишна (1920 – 1930.), В. Научен преглед, кн. 3, 1930, 1 – 32; Защо и как е основан Свободният университет, С. 1928, Предговор; Десета годишна на Свободния университет 1920 – 1930 г., С. 1930.

³ Наредба-закон за частните висши училища, ДВ. бр. 80 от 12.04.1938 г.

⁴ НБКМ-БИА, ИД5619; Бобчев. С. С. На прощаване с отминаващата 1938 г., В. Академически глас, 10.01.1939, бр. 68, 1 – 2.

както и да възстанови дейността му⁵. Основание за тези надежди му дава фактът, че много бързо министърът на просвещението проф. Георги Манев е сменен с проф. Богдан Филев, с когото почетният директор поддържа близки контакти от дълги години⁶.

В качеството си на почетен директор, Бобчев не е длъжен и не е в състояние реално да се включи в борбата за запазване на Свободния университет. Въпреки това той се убеждава, че директорите на висшето училище не предприемат реални действия по запазването му. Според него Т. Кулев се е отдал на адвокатската си професия и е прекалено „муден“ относно университетските дела, макар и да е упълномощен да е представител на института, Д. Мишайков е прекалено зает с председателстването на Съюза на популярните банки, а П. Стоянов, счита за недостойно да се среща с представители на властта, за да ходатайства да се запази университета⁷. При така създаденото се положение на Академичен съвет Бобчев настоява случаят на Свободния университет да се популяризира. За целта предлага да се издадат брошури с отчетите на Академичния съвет, да се обърнат с молба за помощ към царя, министър-председателя Георги Кыосеиванов и председателя на Народното събрание Стойчо Мушанов. Академичният съвет приема предложенията и проф. Стоянов е натоварен със задачата, но не я изпълнява. Това налага да се избере комисия в състав Т. Кулев, Ганчо Пашев и Нейчо Иванов, която да изпълни предложението. На по-късен етап към екипа се присъединява и Д. Силяновски. Предло

---

⁵ Балабанов, Н. Т. Висши специални училища. Българската просвета някога и днес, С. 1939, 270.

⁶ НБКМ-БИА, ИД5619; Академически глас, 10.12.1938, бр. 67, 8; Бобчев. С. С. Поздравителни думи към завършилите Свободния университет по случай новата 1940 година, В. Академически глас, 25.12.1939, бр. 76, 3.

⁷ НБКМ-БИА, ИД5619.

женията на Бобчев не са приети официално от академичния съвет, за да не се обиди П. Стоянов¹.

Съществуването на Свободния университет е защитено и от голяма част от българската общественост².

В крайна сметка С. С. Бобчев успява в своето начинание и на 13 май 1940 г. министърът на народното просвещение Б. Филов, внася в Народното събрание законопроект за Държавно висше училище за финансови и административни науки. В мотивите се посочва, че училището е важно за развитието на страната и е доказало, че от него излизат добри специалисти. Изтъква се, че то вече ще е държавно, но ще се издържа от собствени средства³. Законът става факт на 07 юни 1940 г.⁴ и училището започва да функционира от 01 септември⁵.

Затварянето на Свободния университет и възстановяването му като Държавно висше училище за финансови и административни науки е тежък удар за Бобчев в самия край на живота му. Въпреки това той показва, че дори възрастен и болен, не се отказва от целите си и е готов да ги отстоява до край. Възстановяването на Балканския блискоизточен институт е своеобразно признание за изграденото под ръководството на Бобчев висше училище и качеството на образованието, което се получава в него.

Със създаването на Свободния университет в България и неговата дейност Стефан Савов Бобчев дава своя принос за развитието на висшето образование в страната като изгражда нов тип висше училище, което да дава предимно образование с практическа насоченост. В

Свободния университет се обучават много кадри, които помагат в развитието на страната в междувоенния период. Свободният университет и неговият директор помагат на много учени да изкарват прехраната си, като им се предоставя възможността да правят и популярни рат науки от нов тип за България, която изучава Балканско-блискоизточния регион в неговата цялост. Постепенно Свободният университет се утвърждава като авторитетно учебно заведение и завоюва своето място въпреки атаките срещу него. Дори самата държавна власт признава ползата за страната от съществуването на висшето училище.

---

¹ Пак там.

² Пак там, ИД6146 – ИД6153.

³ Пак там, ИД6700^a.

⁴ Закон за Държавно висше училище за финансови и административни науки, В. ДВ, бр. 126 от 07. 06. 1940 г.

⁵ Стефан Савов Бобчев, В. Училищен преглед, 1940, 961.